

Preek gehouden op 20 juli 2025
in de Westerkerk Amsterdam
Ruth 2
door ds. Herman Koetsveld

De meester-verteller van ons verhaal had zijn eerste deel afgesloten met een zin die niet eindigde met de bitterheid van Noömi, maar met de verwachting van de oogst: 'en zij kwamen te Bethlehem aan het begin van de gersteoogst'. Want zij en haar gezin zijn weggetrokken uit Bethlehem, broodhuis, en vreemdeling zijn zij geworden in Moab, omdat er geen brood was, en nu komt Noömi zonder haar gezin terug naar het broodhuis, omdat er wel weer brood is en van de weeromstuit is nu haar schoondochter Ruth de vreemdelinge. Het kan verkeren. Maar hoe moet het nu verder?

'Uw God mijn God' had Ruth gezegd, maar welke rol speelt God eigenlijk? 'Sjaddai, de ontzagwekkende, heeft mij geslagen' had Noömi tot twee keer toe geroepen. Zou het waar zijn? Is God een God die geeft en neemt naar believen?

De verteller geeft het antwoord niet, maar hij noteert de klacht in alle eerlijkheid en menselijkheid. Recht voor zijn raap: 'Sjaddai, Hij deed het mij aan'. Maar gaandeweg verhaalt hij op meesterlijke wijze over de nieuwe openingen die ontstaan. En hoe komen die er? Door de wilskracht van Ruth, door de weldadige intuïtie en slimheid van Noömi die worden geactiveerd door de levenslust van haar schoondochter. En ook, en zie hier in dit geloofsverhaal door de Eeuwige die niet laat varen het werk dat zijn hand begon.

Of, om het een beetje schematischer te zeggen, de verteller verweeft Gods omzien naar zijn mensen met de verantwoordelijkheid zoals de hoofdrolspelers in dit verhaal volledig nemen. Of nog anders gezegd: de werking van de Geest van God en de sprankelende werking van de geest van Ruth, van Noömi, van Boaz, de voorman op de akker, het is nauwelijks te onderscheiden, laat staan te scheiden. En daarom komen er openingen, daarom gloort er een nieuw perspectief. Maar nu loop ik toch ernstig op de zaken vooruit.

Deel twee van het verhaal begint met de mededeling dat Noömi nog familie heeft in Bethlehem. Van de 'koude kant' weliswaar, maar de gevolgen zullen hartverwarmend zijn. Het gaat om een aanzienlijk man, Boaz. En je snapt als lezer onmiddellijk dat deze Boaz een aardig partijtje in het verhaal zal gaan meeblazen. Dat wij weten wij dan alvast.

Maar Ruth weet van niks. Nou ja van niks. Van Boaz weet ze niks. Ruth weet wel dat ze aan de slag zal moeten. En niet zo'n klein beetje ook, want anders zal ze in Bethlehem in dat broodhuis, van honger omkomen. En ze heeft eigenlijk nauwelijks

perspectief. Ze hoort bij wat we nu noemen de echte minima, maar zij is dan ook een hele echte. Driedubbel kwetsbaar en geen enkel vinkje: 1. vrouw, 2. weduwe en 3. vreemdeling. Geen schijn van kans dat ze ooit een eigen inkomen zou kunnen verwerven. Of het zou moeten gaan zoals bij zoveel kwetsbare vrouwen toen en nu overal zoals in onze stad, uitgebuitenen in de seksindustrie.

Afgelopen week: drie moorden op vrouwen in gewone dorpen en steden in ons land. De dader: een man die vindt dat zijn vrouw, vriendin zijn eigendom is.

'Wat schuilt er achter vrouwenmoord? 'Mannen willen hun status herpakken' kopte de NOS in een poging te begrijpen. Een collega vertelt me dat hij schrikt van wat de jonge mannen in zijn kerk er voor vrouwbeeld op na houden. Ook op dit punt van de relaties is er veel aan het schuiven en ook hier gaat het om de vraag naar de macht.

Ja, ook Boaz kan maken en breken. Maar er gaat in dit verhaal iets heel anders gebeuren. De anonieme voorman die de kracht van de hoop in Ruth's ogen zag, geeft de voorzet ten goede. Zeker, er is wetgeving, er is een sociaal vangnet voor Ruth en dat klinkt als volgt: 'wanneer jullie de oogst op jullie akker binnenhalen en een garve op de akker vergeten, dan zullen jullie niet teruggaan om die weg te halen; voor de vreemdeling, de wees en de weduwe zal die zijn'. Aldus Deuteronomium zoveel vers zoveel.

Maar als je nou die laatste garve niet vergeet? Waar moeten die weduwe, wees en vreemdeling dan van eten? 'Ik wil naar het veld gaan en aren lezen achter de maaiers aan, had Ruth gezegd. Zij heeft het al lang in de gaten. Het is haar dunne recht om die paar aren die blijven liggen op te rapen, maar het moet er wel bij gezegd worden: ze moeten je wel goedgezind zijn, anders kun je het wel vergeten. En is er veel nieuws onder de zon? Ook wij hebben zo ons sociale vangnet en niemand hoeft in ons land van honger om te komen. Maar ook nu moet gezegd worden: men moet je wel goedgezind zijn. Eén foutje en het algoritme neemt je op de korrel: stempel fraudeur en de ellende is niet meer te overzien. Onze overheid is nu al jaren onmachtig om de dramatische gevolgen van dit systeem van wantrouwen te herstellen.

Inderdaad Ruth ziet het goed: men moet wel goedgezind zijn en niet een of ander waterdicht systeem van controle op je loslaten om verder te kunnen komen. En zo komt zij op de akker van Boaz, die man uit de clan van haar overleden schoonvader. Boaz, in wie kracht is, betekent zijn naam. Bij toeval staat er. Het had net zo goed van een ander kunnen zijn. Maar, wat is toeval? Want kijk, daar is hij al. Boaz komt een kijkje nemen bij de voortgang van het oogsten. En hij begroet zijn mensen met: 'de Eeuwige zij met jullie'. Dat is nog eens wat anders dan 'mogge'. En de maaiers roepen terug: 'de Eeuwige zegene U'. Wat een dubbele bodems in het verhaal.

Die groet is op zichzelf niet zo bijzonder. Grüssgott, zeggen de Duisters, Adieu, zeggen de Fransen. Maar hier, zo nadrukkelijk aangehaald, voelen we wel aan, dat

het goed gaat uitpakken als de zegen van de Allerhoogste op Boaz, op Ruth, op Noömi, op alle betrokkenen zal rusten. Zo gaat het verhaal verder. Als een verhaal van zegen. Let maar op.

'Bij wie behoort die jonge vrouw' vraagt Boaz aan zijn voorman. Typisch een vraag uit een cultuur waar de clan, de groep, de familie, het volk belangrijker is dan het individu. Niet 'wie is zij?', maar 'bij wie hoort zij?' Het antwoord van de voorman is opmerkelijk; het geeft aan dat hij inderdaad al die genegenheid jegens Ruth heeft opgevat waar zij zo op hoopte toen ze op pad ging. 'Een jonge vrouw uit Moab, met Noömi meegekomen'.

Dat is te weinig informatie om ook Boaz gunstig te stemmen, vindt de voorman en daarom geeft hij ongevraagd alle informatie die positief uit kan pakken. Hij vertelt hoe Ruth zichzelf introduceerde, letterlijk geciteerd: 'Ik wil graag achter de maaiers aren lezen en inzamelen tussen de schoven'. Dat was gedurfd van Ruth, want dat was een stap verder dan zij recht op had. Aren lezen achter de maaiers, prima, maar bij de schoven had zij niks te zoeken, zo golden de regels. Want als al die armelui tussen die schoven gaan lopen rommelen heb je er natuurlijk niks geen zicht meer op.

Maar de voorman had haar oprechtheid, haar eerlijkheid gevoeld en misschien was hij ook wel onder de indruk van de daadkracht van deze jonge vrouw. En hij had er in toegestaan. En ze heeft gewerkt van de vroege morgen tot nu, en ze heeft maar eventjes gerust, vertelt hij.

En dan komt er de eerste ontmoeting tussen Ruth en Boaz. Het is het centrale gesprek in het hart van het tweede deel van het verhaal. Er zijn twee mogelijkheden: of Ruth krijgt op haar donder omdat ze te ver is gegaan. En dan zal ze worden weggestuurd. Hoepel op, je hebt nergens recht op jij. Wie denk je wel niet dat je bent? Denk jij als allochtoon dezelfde rechten te hebben als wij? Waar haal je het vandaan? Eigen volk eerst mevrouwetje, wegwezen. Dat kan. Zo gebeurt dat als het zo uitkomt, niet waar?

Of ze ontvangt de ruimte die ze zelf heeft gecreëerd, die ze zelf heeft gezocht, waar ze in haar hoop al op vooruit is gelopen. Op de genegenheid, de goedheid van mensen. Dat is de kracht van Ruth. Dat is de kracht van deze vrouw. Ze is vrouw, ze is vreemdelinge, ze is weduwe. En totaal geen partij tegenover deze man die groot, ouder en aanzienlijk is. Maar ze wordt niet klein, ze toont zich met zelfrespect. Met moed, met de geestkracht van de hoop.

Boaz is onder de indruk en dan geeft hij haar wat ze heeft gevraagd: die ruimte om te doen wat zij wil doen: gewoon werken aan het leven, voor haarzelf en voor haar, de verbitterde met wie zij volkomen solidair is. Boaz weet wat zij gedaan heeft. Hij

heeft het verhaal over de terugkeer en de ramspoed van Noömi al lang gehoord. En hij weet van de indrukwekkende keuze van Ruth.

En nu zij hier is, uitgerekend op zijn land, gaat hij een stap verder dan zijn voorman. 'Blijf maar dicht bij mijn arbeidsters, zegt Boaz. Dan heb je de meeste opbrengst. En hij vertelt Ruth dat hij zijn knechten verboden heeft haar lastig te vallen. Treurig genoeg moet dat zo gezegd worden, moet dat geregeld worden, dat seksuele intimidatie op de werkvloer niet kan. Nogmaals, is er iets nieuws onder de zon? Vanwaar die verkleinwoorden als het om vrouwen gaat? 'O, dat is wel een leuk vrouwtje'. Hoe kan het dat onder mannelijke studenten, de mensen die ooit de toon zullen gaan zetten in bedrijven, organisaties, overheden lijsten de ronde gaan met schandelijke seksistisch getinte kwalificaties over hun vrouwelijke medestudenten?

Waarom zo vaak in termen van bezit: 'zij, van die en die'? Boaz instrueert zijn mensen om hun handen thuis te houden en al hun gebruikelijke mannelijke insinuaties achterwege te laten, zodat Ruth veilig dichterbij kan komen.

Zo dichtbij, zo veilig, dat ze mee kan drinken van het water dat de arbeiders uit de bron hebben geput. Zo wil ik het zien, zeg Boaz. En dan betoont Ruth al haar dankbaarheid aan Boaz. 'Waarom doe jij dit, want ik ben toch een vreemdeling?' Ja, zegt Boaz, maar ik weet al veel meer van jou, jij bent een mens die respect afdwingt door de keuzen die jij gemaakt hebt.

En dan zegt hij er iets bij dat het verhaal zijn diepgang geeft: 'Moge de Eeuwige jou je daden vergelden en je volle loon jou ten deel van de Eeuwige, de God van Israël, onder wiens vleugelen jij bent komen schuilen'. Zie je, hoe dat gaat? Het zijn Ruths daden, maar de Eeuwige wordt aangeropen om het goede van die solidariteit te bevestigen, te zegenen, te belonen zelfs. En dat wat van de Eeuwige gevraagd wordt, dat doet Boaz: belonen. Ruimschoots, ruimhartig.

En zo gebeurt het, dat Ruth wordt opgenomen in de kring van arbeiders, vrouwen en mannen en met hen mee-eet en meedrinkt. En de verteller laat Boaz nog zeggen dat hij zijn mensen de opdracht geeft dat Ruth ook tussen de schoven mag verzamelen, al had ze de hele morgen al gedaan. Dat had Ruth zelf al bedacht. Sterker nog, er moet iets uit de schoven voor haar worden gehaald, vindt baas Boaz. Die beloning van de Allerhoogste moet nu maar al vast concreet worden, vindt hij. Het is een man die gepakt is door de geest van barmhartigheid, omdat hij gelooft in de Barmhartige.

De opbrengst van die gedenkwaardige dag is enorm. Als Ruth thuiskomt begrijpt Noömi dat er iets bijzonders is gebeurd. 30 kilo graan haal je onmogelijk bij elkaar met armzalig raapwerk. 'Bij wie ben je geweest? Welk gezegend mens is dat?' En Ruth vertelt het. De naam op het laatst voor de spanning: de man bij wie ik gewerkt hebt is: Boaz.

En dan breekt er iets door de bitterheid heen van Noömi. Dan ziet zij, dat de Eeuwige haar leegte wil vullen met een nieuw perspectief. Hij, Sjaddai, de Ontzagwekkende van wie zij uitschreeuwde dat hij haar geslagen had, Hij wordt nu opnieuw aangeroepen: 'Gezegend is deze mens door wie de Eeuwige zijn goedheid niet onthouden heeft aan de levenden, noch aan de doden'.

Want Noömi beseft wat Ruth nog niet kan hebben beseft, dat de goedheid van Boaz een veel verder reikend perspectief biedt dan die 30 kilo gerst. En ze maakt het Ruth daarom snel duidelijk: die man is aan ons verwant, hij is een van onze lossers. Dat betekent dat Boaz in de toen geldende regelgeving een van de verantwoordelijken was om het bezit van zijn overleden familielid Elimelech binnen het familieverband te houden en met de opbrengsten de nabestaanden te kunnen ondersteunen. Vandaar die goedheid ook jegens de doden. Het gezwoeg van Elimelech en zijn zoons Machlon en Kiljon zal niet tevergeefs zijn geweest, maar zal in de handen van misschien wel Boaz de grond vormen voor een nieuw bestaan voor Noömi en Ruth.

Dat is het keerpunt in het verhaal. Dat is het keerpunt in Noömi. Van nu af aan neemt zij de regie van haar leven samen met haar schoondochter weer met kracht in eigen handen, omdat ze ziet en durft te gaan geloven dat God haar niet laat vallen. En dan begint zij op een plan te broeden dat zo gedurfd is, dat het faliekant kan mislukken.

Want die genegenheid van Boaz, en de daadkracht en solidariteit van Ruth, die moeten op een of andere manier de kans krijgen om te groeien naar liefde, naar overgave, naar samensmelting. Als dat gebeuren zal in deze oogsttijd, dan zal dat gaan vrucht dragen en zal er de oogst zijn van de liefde, daar raakt Noömi van overtuigd.

En ze heeft gelijk gekregen, want Jezus van Nazareth, hij is een verre nazaat van Boaz en Ruth en beiden staan in zijn geslachtsregister. En als Jezus tot de Eeuwige bidt die Hij zijn vader noemde, dan bidt Hij daar om, dat door alle dingen van het leven heen het vertrouwen, het geloof er mag zijn dat God zijn mensen niet loslaat.

Dat de Allerhoogste niet het kwaad van de dood en de uitzichtloosheid het laatste doet zijn, maar dat zijn woorden van leven en liefde waarheid worden, dwars door de bitterheid heen, dwars door het lijden en de dood heen, dwars door de vervreemding heen. Zoals werd opgetekend in dat wonderschone verhaal van Ruth, die jonge vrouw uit Moab hier vanmorgen in de geest in ons midden als bron van hoop, kracht en bovenal van liefde.

Godzijdank Amen

